

**Δρ Χριστίνα Αργυροπούλου,
Επίτιμη Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου**

Λονδίνο 11-11-13

Η Διδασκαλία της Λογοτεχνίας, διδακτικά παραδείγματα, εναλλακτικές μέθοδοι και τεχνικές στο γυμνάσιο

A. Γενικά για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας στο γυμνάσιο. Τι πρέπει να γνωρίζω.

1. Δεν ξεχνώ ότι η διδασκαλία της λογοτεχνίας ως μάθημα και μάθηση διά βίου δεν μπορεί παρά να διατηρήσει τα βασικά χαρακτηριστικά της, δηλαδή την αισθητική απόλαυση, την καλλιέργεια της ευαισθησίας του αναγνώστη, την καλλιέργεια της γλώσσας κ.ά.. Επίσης, ως μάθημα σχολικό οφείλει να συμβάλει στην *αναγνωστική δεξιότητα των μαθητών*, στην ικανότητα να *αποκωδικοποιούν* το λογοτεχνικό κείμενο, να αντλούν αξίες και νοήματα, να συνεργάζονται, να εργάζονται υπεύθυνα είτε ατομικά είτε σε μικρές ομάδες. Δηλαδή η λογοτεχνία ασκεί πολλές δεξιότητες.
2. Διδακτική του μαθήματος, με έμφαση στις συμμετοχικές και διαδραστικές.
3. Στοχοθεσία, διδακτική πορεία, ερωτήσεις, δραστηριότητες.
4. Επιλογές κειμένων σε άξονες, πάντα με ενημέρωση και συμμετοχή των μαθητών. Έτσι διδάσκονται περισσότερα κείμενα.
5. Άσκηση στη δημιουργική γραφή και γενικά στη γραφή και τη συγκρότηση της σκέψης.
6. Αξιοποίηση παρακειμενικών στοιχείων και ένταξη των έργων στο ρεύμα, στη σχολή και το ιστορικό και κοινωνικό τους πλαίσιο.
7. Δεν ξεχνάμε τη φιλοσοφία του μαθήματος και κυρίως τη μελέτη και συνεξέταση του *τι και του πώς*.

B. Ενδεικτικές προτάσεις σε άξονες για όλες τις τάξεις του γυμνασίου, με εναλλακτικές διδακτικές μεθόδους και τεχνικές

1. *A' Γυμνασίου. Μελέτη στην τάξη στον άξονα το παιδί στη λογοτεχνία. Ο Παππούς και το εγγονάκι, Α. Τολστόι, Οι πιτσιρίκοι, Δ. Ψαθάς και Το παιδί με τα σπέρτα Ν. Βρεττάκος.*
2. *A' Γυμνασίου. Μελέτη στην τάξη στον άξονα μάνα του ποιήματος του Κ.Π.Καβάφη, Δέησις, σε κοινούς άξονες και τα έργα Παναγιά η Σαλονικιά, Αλ. Παπαδιαμάντης, Η εκκλησία του Κ.Π.Καβάφη, Της μάνας μου Αγγ. Σικελιανός, Το μήνμα της μάνας Ανδρέας Καρκαβίτσας.*
3. *B' Γυμνασίου. Στον άξονα ξενιτιά. Αναλυτικά το ποίημα Γλυκό του κουταλιού, Κυριάκος Χαραλαμπίδης, τα δύο δημοτικά της ξενιτιάς και το κείμενο του Μπρεχτ, Για τον όρο «μετανάστες».*
4. *Γ' Γυμνασίου. Στον άξονα ή Ποίηση και Ιστορία, Ελεύθεροι Πολιορκημένοι, Δ. Σολωμός, Τα Πάθη, Ε', Οδ. Ελότης, Ρωμιοσύνη, Γ. Ρίτσος.*
5. *Γ' Γυμνασίου. Εναλλακτική εργασία για το έτος Κ.Π.Καβάφη. Εργασία με τη μέθοδο project στα ανθολογημένα στο γυμνάσιο ποιήματα του Κ.Π.Καβάφη.*

6. Γ' Γυμνασίου. Απομνημονεύματα, Γιάννης Μακρογιάννης, Αυτοβιογραφία, Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου και Ο βίος μου, Παναγής Σκουζές με τη μέθοδο project.

Γ. Διδακτικά παραδείγματα με εναλλακτικές μεθόδους και πρακτικές

1. Α' Γυμνασίου. Μελέτη στην τάξη στον άξονα μάνα του ποιήματος του Κ. Π. Καβάφη, Δέησις, Η Παναγιά η Σαλονικιά, Αλ. Παπαδιαμάντη, Η εκκλησία, Κ.Π.Καβάφη, Της μάνας μου Αγγ. Σικελιανού, Το μνήμα της μάνας Ανδρέα Καρκαβίτσα.

Δέησις, Κ.Π.Καβάφης (Α' Γυμνασίου, σελ. 56)

Η θάλασσα στα βάθη της πήρ' έναν ναύτη.-
Η μάνα του, ανήξερη, πηαίνει κι ανάφτει

στην Παναγία μπροστά ένα υψηλό κερί
για να επιστρέψει γρήγορα και ν' καλοί καιροί-

και όλο προς τον άνεμο στήνει τ' αυτί.
Αλλά ενώ προσεύχεται και δέεται αυτή,

η εικών ακούει, σοβαρή και λυπημένη,
ξεύροντας πως δεν θα 'λθει πια ο υιός που περιμένει.

1.2. Στην Παναγιά τη Σαλονικιά, του Παπαδιαμάντη. Μετά το *Δέησις*, μπορεί να μελετηθεί το ποίημα του Παπαδιαμάντη με ερωτήσεις με τις οποίες διερευνώνται η παραδοσιακή μορφή του ποιήματος, η αισθητική του ποιητή, που δίνεται με επίθετα και περιγραφές από το εσωτερικό ναού. Ακόμα εντοπίζονται ο τόπος, με τις κειμενικές λεπτομέρειές του στο ποίημα, το πορτρέτο της Παναγίας, η θεοσέβεια των ανθρώπων που κάνουν τάματα. Συγκρίνονται τα ποιήματα ως προς το παραδοσιακό και μοντέρνο που έχουν, ως προς τη στάση των δύο ποιητών και ως προς τη γλώσσα.

Μπορούν να μελετηθούν και τα δύο ποιήματα από ομάδες μαθητών, με δοσμένες ή μη ερωτήσεις ή με βασικά στοιχεία σε φύλλα μαθήματος. Επίσης, μπορεί σε γενικές γραμμές να μελετήσει μια ομάδα μαθητών και το ποίημα Στην εκκλησία του Κ.Π.Καβάφη, στη Β' Γυμνασίου («τ' ασήμια των σκευών, τα κηροπήγιά της/ τα φώτα, τες εικόνες της, τον άμβωνά της.» «ο νους μου πηαίνει σε τιμές μεγάλες της φυλής μας./ στον ένδοξό μας Βυζαντινισμό.» σχολιασμός. Επίσης είναι παρούσες όλες οι αισθήσεις, η όσφρηση, η ακοή, η όραση, η μουσική, η κίνηση, π.χ. « των θυμιαμάτων της τες ευωδίες, /τες λειτουργικές φωνές και συμφωνίες,/ τες μεγαλοπρεπείς των ιερέων παρουσίες/και κάθε των κινήσεως τον σοβαρό ρυθμό-/ »).

Στην Παναγιά τη Σαλονικιά,, Αλ. Παπαδιαμάντης (σελ. 54)

Στο κέντρο της επάνω πόλεως
Με το καμπαναριό της, που είν' ένα στολίδι
Του λιμένος και της προσόψεως,
στέκει ο ναός της Παναγιάς.

Ωραίος ο ναός, το τέμπλο ωραίο,
Ωραία τα λαμπρά τα εικονίσματα,

Ωραίες κι οι νορίτισσες που εκκλησιάζονται,
Όλα ωραία.

1.3. Εναλλακτικά, μπορούν να μελετηθούν και τα δύο ποιήματα από ομάδες μαθητών, σε δοσμένες ερωτήσεις ή σε φύλλα μαθήματος σε άξονες.

1.4. Επίσης μπορεί να μελετηθεί σε γενικές γραμμές από μία ομάδα μαθητών του ποίημα Στην εκκλησία του Κ.Π.Καβάφη και να παρουσιαστεί στην τάξη.

Εδώ εστιάζεται η προσοχή των μαθητών σε κάποιους στίχους, όπως: «τ'ασήμια των σκευών, τα κηροπήγιά της/ τα φώτα, τες εικόνες της, τον άμβωνά της.», «ο νους μου πηαίνει σε τιμές μεγάλες της φυλής μας,/ στον ένδοξό μας Βυζαντινισμό.».

Παρατηρούμε και συζητάμε την παρουσία όλων των αισθήσεων στο ποίημα (όσφρηση, ακοή, όραση, μουσική) και της κίνησης, π.χ. « των θυμιαμάτων της τες ευωδίες, /τες λειτουργικές φωνές και συμφωνίες,/ τες μεγαλοπρεπείς των ιερέων παρουσίες/και κάθε των κινήσεως τον σοβαρό ρυθμό-/ ».

1.5. Τα άλλα δύο έργα, Της μάνας μου Αγγ. Σικελιανός, Το μνήμα της μάνας, Ανδρέας Καρκαβίτσας, μελετώνται σε εύθετο χρόνο, σε δοσμένες ερωτήσεις ή άξονες, για διευκόλυνση της κατανόησής τους.

Μπορεί να συνταχθεί και μία συνθετική εργασία, π.χ

1. Η μάνα μέσα από λογοτεχνικά κείμενα.

2. Η μάνα στη ζωγραφική.

3. Η μητρική στοργή σε όλα τα έμβια όντα, πληροφορίες από λογοτεχνικά κείμενα και από το διαδίκτυο.

4. Η μητριά και η στάση της από τη μυθολογία, τα θρησκευτικά και τη σύγχρονη εποχή.

2. Γ' Γυμνασίου. Η ψυχή του νησιού, Μέλπω Αξιώτη και Η τελευταία αρκούδα της Πίνδου, Δ. Χατζής

Γενικά για την οργάνωση και προετοιμασία της διδασκαλίας Βασικό είναι το πρώτο κείμενο, το άλλο μελετάται στο σπίτι. Η μελέτη γίνεται είτε κειμενοκεντρικά-ερμηνευτικά με ερωτήσεις είτε σε ερωτήσεις σε μικρές ομάδες μαθητών αφού πρώτα διαβαστεί στην τάξη το κείμενο. Εννοείται ότι ο φιλόλογος έχει οργανώσει το φύλλο μαθήματος για τον ίδιο και τους μαθητές του (στόχοι, διδακτική μέθοδος, ερωτήσεις, δραστηριότητες, χρόνος για δραστηριοτήτων σε ομάδες).

Αρχικά, δίνονται λίγα στοιχεία για τη συγγραφέα ή διαβάζεται το βιογραφικό στο βιβλίο, διότι έτσι θα διευκολυνθεί η μελέτη του κειμένου, π.χ. Η Μέλπω Αξιώτη γεννήθηκε στην Αθήνα το 1905, αλλά πέρασε τα παιδικά της χρόνια στη Μύκονο. Καταγόταν από εύπορη οικογένεια, ο χωρισμός των γονιών της αποτυπώνεται στο έργο της, καθώς και η καλή σχέση με τον παππού και τη γιαγιά της. Στα ελληνικά γράμματα εμφανίστηκε με τα *Μυκονιάτικα Χρονικά* 1933-34 και τις *Δύσκολες Νύχτες* 1938, εγκαταστάθηκε στην Αθήνα όπου σχετίστηκε με τους διανοούμενους της

εποχής της (Εγγονόπουλο, Θεοτοκά, Καββαδία κ.ά.). Εντάσσεται στο ΕΑΜ και φοβούμενη τις συνέπειες φεύγει για Γαλλία (γνωριμία με Αραγκόν, Ελνάρ, Πικάσο) απ' όπου απελάθηκε στην Ανατολή Γερμανία λόγω της δράσης και από εκεί πήγε στην Πολωνία. Επέστρεψε στο Αν. Βερολίνο, όπου δίδαξε στο Πανεπιστήμιο Νέα Ελληνικά. Το 1964 επιστρέφει στην Ελλάδα όπου και πέθανε το 1973. Ασχολήθηκε με την πεζογραφία, την ποίηση, το χρονικά, το δοκίμιο και τις μεταφράσεις. Στο έργο της εντοπίζονται υπερρεαλιστικά στοιχεία- συνειρμική μεταπήδηση από τη μια σκηνή στην άλλη, θρυμματισμένος διάλογος, εναλλαγή οπτικής γωνίας, γλώσσα με μυκονιάτικα ιδιώματα, λειτουργία της μνήμης και του συνειρμού, διαπλοκή εσωτερικού και εξωτερικού κόσμου, ύφος προφορικού λόγου (*Δύσκολες Νύχτες*- ιδιαίτερα από το 4ο κεφάλαιο και εξής-).

Εργασία στο σχολείο. Διαβάζεται το απόσπασμα και μετά τη διερεύνηση της πρόσληψης των μαθητών με ερωτήσεις χαρακτηρίζεται το ανθολογούμενο απόσπασμα ως αφήγημα.

Συνάγεται το θέμα του. *Το σπίτι μου*, όπου με ερωτήσεις και κειμενικά εντοπίζονται τα αυτοβιογραφικά στοιχεία της συγγραφέως από τη Μύκονο.

Εντοπίζονται τα κύρια γεγονότα ή περιστατικά. Το έργο κινείται γύρω από δυο συγγενικά περιστατικά, που συζητούνται.

Χαρακτηρίζεται το αφήγημα ως παραδοσιακό ή μοντέρνο. Εντοπίζεται ο συνειρμός και η προσπάθεια σύνδεσης συγκροτούν ένα είδος μωσαϊκού για έναν κόσμο που έφυγε. Κυριαρχούν η ρευστότητα της συνείδησης, ο ατόπιος λαϊκός λόγος, η πολυφωνία των ηρώων της, η άμεση αίσθηση από ένα βιωματικό τόπο, τη Μύκονο, οι αλλαγές και η καταγραφή τους μέσα από μια «επώδυνη μνήμη». Έτσι, συνάγεται ότι πρόκειται για μοντέρνα γραφή με υπερρεαλιστικά στοιχεία.

Επισημάνσεις κατά την ερμηνευτική ανάλυση. Πέρα από τα κύρια στοιχεία του αποσπάσματος και κυρίως τη γραφή της Μ. Αξιώτη, καθώς έχουμε σε πεζό στοιχεία υπερρεαλιστικά (μηχανισμό υπερρεαλιστικής γραφής), επισημαίνονται είτε με ερωτήσεις είτε με εργασία σε μικρές ομάδες μέσα στην τάξη και τα εξής:

- ♣ η λειτουργία του χρόνου της αφήγησης και του αφηγημένου χρόνου, μέσα από τις αναδρομές σε γεγονότα περασμένα, που παρουσιάζονται ως παροντικά «Επήρε να νυχτώσει», «Όπως λοιπόν σας έλεγα ότι πολλοί με περιμένουν [...] Αργώ!»,

- ♣ τα πρόσωπα με τις ένθετες αφηγήσεις τους και τον αυθεντικό λόγο τους,

- ♣ ο διάλογος δοσμένος σε εισαγωγικά που χαρακτηρίζεται για τη ρευστότητά του «Κι ο διάλογος είναι παράλυτος»,

♣ τα θέματα που θίγονται «Κι αμέ να δεις το θάμασμα, οπού σαν θ' αγοράσει ο ξένος τη γης, εκειδά γύρω ο τόπος μονομιάς ακριβαίνει!».

Οπότε, εντοπίζονται ο εσωτερικός μονόλογος του μηχανικού και η σχέση των ανθρώπων -ξενιτεμένων και μη- με τη Μύκονο. Αναδεικνύεται, επίσης, πώς με τη συνειρμική εξέλιξη της γραφής παρουσιάζονται από τη συγγραφέα πολλά επί μέρους θέματα- ντόπια και ευρύτερα-, όπως:

♣ Η στάση των ομογενών από την Αμερική που επισκέπτονται το νησί (ειρωνεία) «βλέπουν το μέρος που γεννήθηκαν, το βρίσκουν πράγματι πολύ μοντέρνο, θαυμάζουν. Μα τι να γίνει όμως, τι να γίνει!».

♣ Οι νέοι που αγνοούν το σπίτι του ποιητή Γρυπάρη (έκφραση πίκρας από την συγγραφέα και αφηγήτρια).

♣ Ο εύκολος και απότομος πλουτισμός των ανθρώπων που από ναυτικοί έγιναν στεριανοί.

♣ Η μετανάστευση και το ξεπούλημα όλων σε ντόπιο και ευρύτερο επίπεδο, π.χ. «Καλέ πλουτύνανε οι άνθρωποι, αλλάζανε τη φύση τωνε. Τώρα γινήκανε στεριανοί», «Έχει, έχει πράμα μπόλικο [...] κι όλα, όλα πουλιούνται, όλα, όλα», «Η Ευρώπη υποταγμένη [...] Το Κεμπέκ, που ζούσε κατά τα τελευταία χρόνια κάτω απ' τη ματιά του Θεού, ανακαλύπτει ξαφνικά πως βρίσκεται κάτω απ' το βλέμμα του ξένου».

♣ Ακολουθεί η σύγκριση σε γενικές γραμμές με το κείμενο του Δ. Χατζή ως προς τη μετανάστευση και κυρίως ως προς τις αλλαγές στην Ελλάδα, όταν ο Σκουρογιάννης από μετανάστης στη Γερμανία επέστρεψε στο χωριό του και ως προς τη γραφή.

♣ Μετά την επεξεργασία του αποσπάσματος μπορεί να δοθεί ως μετακειμενική δραστηριότητα η οργάνωση ενός σχεδίου εργασίας/project με θέμα: ***Οι αλλαγές στην Ελλάδα μετά τη δεκαετία του 1960***, που μπορεί να χωριστεί σε υποθέματα, πάντα με συζήτηση στην τάξη (**α' φάση**), όπως:

- Παρουσίαση των έργων της Μ. Αξιώτη και του Δ. Χατζή, συνοδευόμενα από εικαστικό υλικό.
- Οι αλλαγές που παρατηρούνται στη Μύκονο, σε άλλα νησιά- οικονομικές, κοινωνικές (επαγγέλματα, αξίες), αλλά και στα χωριά, ακόμα της Πίνδου.
- Αρχιτεκτονικές αλλαγές και οικοπεδοποίηση.
- Τουρισμός, θετικές και αρνητικές συνέπειες. Αλλαγή στη στάση και τις αξίες των ανθρώπων.

- Εικαστικές αναπαραστάσεις ως εργασίες μαθητών.
- Ο αρκτούρος και γιατί προστατεύεται η αρκούδα.

Μαθήματα που εμπλέκονται: Λογοτεχνία, Αρχαία από μετάφραση (Ομήρου *Οδύσσεια*), Ιστορία, Τέχνη, Τεχνολογία, Πληροφορική, Οικονομία, ΣΕΠ.

Ο εκπαιδευτικός συζητάει με τους μαθητές του και βγαίνουν οι άξονες οργάνωσης του σχεδίου εργασίας/ project, καθώς και ο χρόνος υλοποίησης. Τους καθοδηγεί, συμπληρώνει και δίνει σχετική βιβλιογραφία. Αρχικά διευκρινίζονται τόσο ο τρόπος εργασίας και συνεργασίας των μαθητών όσο και σημεία που τυχόν δυσχεραίνουν την υλοποίηση του αρχικού σχεδίου, το οποίο μπορεί να τροποποιηθεί. Δίνεται εύλογος χρόνος ώστε κάθε ομάδα να παρουσιάσει την εργασία της, που συμπληρώνεται ή βελτιώνεται με την συζήτηση στην τάξη (**β' φάση**).

Δίνεται έμφαση στη διαδικασία της μάθησης, στο να μάθουν οι μαθητές πώς να εργάζονται και να συνεργάζονται παράγοντας προφορικό και γραπτό λόγο που έχει σχέση με τα λογοτεχνικά κείμενα. Στις εργασίες απαιτείται πλούσιο λεξιλόγιο, καλή οργάνωση και ύφος ανάλογο με το κειμενικό είδος.

Τέλος (γ' φάση) παρουσιάζονται τα τελικά κείμενα και αναλαμβάνουν κάποιοι από τους μαθητές να συνθέσουν το τελικό κείμενο, που μπορεί να δημοσιευθεί στη σχολική εφημερίδα και να συμπληρωθεί με οπτικό ή άλλο εικαστικό υλικό.

Η δυναμική της ομάδας. Καλό είναι να προσεχθεί η δυναμική της ομάδας, ώστε να υπάρχουν μαθητές διαφόρων επιπέδων και από τα δύο φύλα σε κάθε ομάδα.

Πώς θα εργαστεί η ομάδα. Καλό είναι να μελετηθεί ένα ολόκληρο έργο από την ομάδα, που θα το παρουσιάσει στην τάξη, όπου θα συζητηθεί ως προς το περιεχόμενο και τη μορφή, δηλαδή τη γλώσσα, την τεχνική της γραφής του δημιουργού και την παραδοσιακή ή μοντέρνα γραφή. Τα έργα εντάσσονται στην εποχή τους, δηλαδή στο ιστορικό και κοινωνικό τους πλαίσιο και συζητείται αν κάτι είναι επίκαιρο και για το παρόν, καθώς η πολύσημη λογοτεχνική γλώσσα έχει την δυνατότητα να μιλάει με τον τρόπο της και να ξεπερνάει την εποχή της.

Στο τέλος μια σύντομη ανακεφαλαίωση ή ανάγνωση του κειμένου ή παρουσίαση λογισμικού, αν υπάρχει τέτοια δυνατότητα, καθώς όλα μπορούν να συμβάλουν στη λογοτεχνική ευαισθητοποίηση και στην ολοκλήρωση της διδακτικής πράξης.

Αξιολόγηση. Η εργασία της ομάδας αξιολογείται και παρακινούνται οι μαθητές να εντάξουν το μέρος στο συνολικό έργο του δημιουργού, που το μελετούν σε εύθετο χρόνο και το παρουσιάζουν στην τάξη (φιλιαναγνωσία).

Δ. Θέματα για το εργαστήρι. Συνοπτική παρουσίαση ερμηνευτικών προτάσεων και δραστηριότητες με τη μέθοδο project σε Κείμενα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Γ' και Β' Γυμνασίου.

1. Απομνημονεύματα, Γιάννης Μακρυγιάννης, Αυτοβιογραφία, Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου και Ο βίος μου, Παναγής Σκουζές, επεξεργασία κειμένων και δραστηριότητα με τη μέθοδο project (ΚΝΛ Γ' γυμνασίου)

Σενάριο για όλα τα έργα, όπου κατατίθενται σκέψεις και προβληματισμοί, αποφάσεις για τη μελέτη, σε συνεργασία εκπαιδευτικού και μαθητών.

Αρχικά ο/η καθηγητής/τρια οργανώνει **ένα πλάνο** μαθήματος ώστε να οριοθετήσει τι επιδιώκει να μάθουν οι μαθητές του (**σκοποί**) και με ποιο τρόπο θα οργανώσει τα δώρα του για να πραγματοποιήσει τους στόχους του (μέθοδος, τεχνικές, δραστηριότητες). Χωρίζει τους μαθητές σε **μικρές ομάδες** των 3-4 ατόμων. Ετοιμάζει κάποιες ερωτήσεις προβληματισμού, καθώς οι άξονες μελέτης θα βγουν από την τάξη στη φάση της προετοιμασίας. Αξιοποιούνται τα βιώματα των μαθητών ή ό,τι γνωρίζουν για τον Μακρυγιάννη, τον Κολοκοτρώνη κ.ά.. Μπορεί να αρχίσει η συζήτηση αφού ακουστεί το τραγούδι του Νίκου Γκάτσου για το Μακρυγιάννη ή αφού γίνει μια σύντομη συζήτηση για τη σύγχρονη μόδα να γράφουν κάποιοι επώνυμοι τα απομνημονεύματά τους ή μια λογοτεχνική βιογραφία ή αυτοβιογραφία. Διευκρινίζονται οι **όροι** με έμφαση στον όρο «απομνημονεύματα».

Ακολουθεί η καταγραφή **των στόχων**, που μπορεί να αρχίσει από τον τίτλο, καθώς ο **τίτλος, η εισαγωγή** του βιβλίου και το εισαγωγικό σημείωμα συγκροτούν τον πρώτο στόχο.

Στόχοι. Επιδιώκεται οι μαθητές/τριες:

- Να επικοινωνήσουν με το λογοτεχνικό είδος των απομνημονευμάτων και να κατανοήσουν τη συμβολή τους στη διερεύνηση της αλήθειας.
- Να γνωρίσουν το Μακρυγιάννη και το έργο του μέσα από τη δική του αφήγηση.
- Να αντιληφθούν την αξία των γραμμάτων για τον άνθρωπο.
- Να κατανοήσουν τις δυσκολίες του Αγώνα και την προσφορά του Μακρυγιάννη.
- Να αντιληφθούν τη σχέση των ανθρώπων κάθε εποχής με την εξουσία και τον ρόλο των ατομικών συμφερόντων.

Πορεία εργασίας.

1^η φάση. Προετοιμασία της τάξης, με ακρόαση μουσικής ή με αφορμή μια εθνική γιορτή ή εκκινώντας από την ορολογία. Ανάγνωση ενός κειμένου, π.χ. απόσπασμα από τα απομνημονεύματα του Γ. Μακρυγιάννη και διερεύνηση βασικών στοιχείων, π.χ. ποιος γράφει (ταυτότητα της αφήγησης), λίγα για τον Μακρυγιάννη, τι γράφει και γιατί (αναζήτηση της αλήθειας για τις πράξεις των αγωνιστών κατά τον αγώνα και με την απελευθέρωση), πότε το γράφει και σε ποιο χρόνο αναφέρεται (χρόνος αφήγησης, ιστορικός χρόνος) και ο τόπος (Άργος). Ο χρόνος και ο τόπος δίνονται στην πρώτη σειρά «Άργος 1829».

Ο Μακρυγιάννης αυτοπαρουσιάζεται σε πρώτο πρόσωπο πληροφορώντας μας τι κάνει στο Άργος, ποια είναι η διοικητική του δικαιοδοσία (επιβλέπει και επιβάλλει την ησυχία), π.χ. «διορισμένος από την κυβέρνηση [...] Σπάρτη».

Αξίζει να συζητηθεί η γλώσσα και η επανάληψη του ρήματος «κάθομαι, καθήμενος» και η λέξη «άνεργος». Αντί να τρέχει στους καφενέδες- πληροφορία για τη ζωή των αντρών στο Άργος- παρακαλεί ένα φίλο του γραμματιζόμενο να τον μάθει γράμματα, διότι ήξερε λίγα και κείνα τα έμαθε μόνος του, δεν πήγε σε σχολείο, δεν είχε τα μέσα και συνεχώς βρισκόταν σε πόλεμο. Προβληματίζουμε τους μαθητές αν είναι εύκολο ένας μεγάλος να μάθει γράμματα, οπότε αναδεικνύεται τόσο το πείσμα του αγωνιστή όσο και η ευθύνη του να υπηρετήσει την αλήθεια ως εθνικό σκοπό. Ζητάει συγγνώμη από το μελλοντικό αναγνώστη για το γράψιμό του που μπορεί να τον κουράσει ή να μην αποδέχεται κάποια πράγματα επισημαίνοντας ότι έκαμε ό,τι μπορούσε. Είναι ολοφάνερο ότι η σεμνότητα και το ύφος που αποκαλύπτουν το ήθος του Γ. Μακρυγιάννη. Η γραφή του κινείται στην αντίστιξη αλήθειας # ψεύδους.

Η αναφορά στους συναγωνιστές αναδεικνύει την ταπεινότητά του, τον σεβασμό στους συναγωνιστές του «εγώ με τους αδελφούς μου συναγωνιστάς [...] καλύτερούς μου εις τον αγώνα και εις υπηρεσίες, όθεν διατάχτηκα», αλλά και την αγάπη του στην πατρίδα, για την οποία πρέπει ο άνθρωπος να θυσιάζεται, διότι σε αυτήν την πατρίδα ζει τόσο αυτός όσο και οι συγγενείς του ως τίμιοι άνθρωποι στην κοινωνία (άτομο-σύνολο), π.χ. «Η πατρίδα του κάθε ανθρώπου και η θρησκεία είναι το παν [...] κοινωνία». Οι σκέψεις αυτές του Μακρυγιάννη θυμίζουν *Επιτάφιο* του Περικλή, με έμφαση στη συλλογή προσφορά στο «εμείς».

Μετά από αυτή την κειμενοκεντρική μελέτη, γίνεται συζήτηση και εξάγονται τα θέματα για μελέτη σε ένα ευρύτερο θέμα ως μετακειμενική δραστηριότητα, με τη μέθοδο project, όπως: **Τα απομνημονεύματα των Αγωνιστών.**

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και αναλαμβάνουν να μελετήσουν από έναν άξονα/υποθέματα, όπως:

1^η ομάδα. Δίνει τον ορισμό για τα απομνημονεύματα, αναφέρει αγωνιστές ή άλλους δημιουργούς που έγραψαν απομνημονεύματα αγωνιστών ή άλλων προσωπικοτήτων. Εστιάζει στα χαρακτηριστικά αυτού του λογοτεχνικού είδους και στον σκοπό για τον οποίο γράφονται.

2^η ομάδα. Μελετάει και συγκρίνει τα απομνημονεύματα ή αποσπάσματα απομνημονευμάτων από τον Τερτσέτη για τον Κολοκοτρώνη (θέματα, αξίες, γλώσσα), από τον Σκουζέ, από τη Μαρτινέγκου.

3^η ομάδα παρουσιάζει τον Μακρυγιάννη από την Ιστορία και από διάφορες πηγές, π.χ. από τον Σεφέρη, τον Γκάτσο και άλλους δημιουργούς (Ιστορία, Λογοτεχνία, Εικαστικά, Μουσική).

4^η ομάδα μελετάει το θέμα «αλήθεια» ως ζητούμενο της Ιστορίας, των απομνημονευμάτων και του Μακρυγιάννη και κατά πόσο αυτή μπορεί να είναι αντικειμενική.

5^η ομάδα παρουσιάζει τα ήθη και έθιμα, την κοινωνική και οικονομική ζωή επί κυβερνήτη Καποδίστρια στον οποίο αναφέρεται ο Μακρυγιάννης.

6^η ομάδα ασχολείται με εικαστικές δημιουργίες και λογοτεχνικές εμπνεύσεις από τον αγωνιστή Γιάννη Μακρυγιάννη ή άλλον αγωνιστή

Στόχοι. Επιδιώκεται οι μαθητέ/τριες

- Να επικοινωνήσουν με αυτό το λογοτεχνικό είδος και να ανακαλύψουν το ήθος και το ύφος των δημιουργών ή αυτών που παρουσιάζονται.
- Να κατανοήσουν την αξία των απομνημονευμάτων ως μνήμη και ιστορία
- Να αντιληφθούν άλλες μορφές ζωής μέσα από την αφήγηση, να επικοινωνήσουν με αξίες και να κατανοήσουν τη δράση ηρώων και αντιηρώων.
- Να αντιληφθούν πώς γύρω από ένα πρόσωπο της ιστορίας και της επιστήμης μπορεί να φτιαχτεί ένας θρύλος ή να γίνει πηγή έμπνευσης από άλλους δημιουργούς.

- Να ανακαλύψουν οι μαθητές/τριες δικές τους ευαισθησίες, ικανότητες και δεξιότητες, μελετώντας, γράφοντας, ζωγραφίζοντας.
- Να μάθουν να λειτουργούν ως ομάδα.

Χρόνος υλοποίησης. Απαιτούνται τουλάχιστον **τέσσερα δώρα**, μετά την ανάλυση του πρώτου κειμένου και την ά φάση προετοιμασίας.

2^η φάση. Οι μαθητές εργάζονται και σε κάποιο δώρο συζητούν στο σχολείο ως ομάδες με τον/την φιλόλογο για την πορεία της εργασίας, ζητούν περισσότερες πηγές ή πληροφορίες, αξιοποιούν το διαδίκτυο και άλλα βιβλία, μαθήματα και έντυπα. Μπορούν να τροποποιηθούν κάποια ζητούμενα αν δεν υπάρχουν πολλές πληροφορίες ή αν κάτι υπερβαίνει τους μαθητές.

Σε αυτή τη φάση της εργασίας δίνεται εύθετος χρόνος για να ολοκληρωθούν οι εργασίες που παρουσιάζονται στην τάξη σε ένα ή δύο δώρα, όπου γίνονται βελτιώσεις, παρακινούνται όλο τα μέλη της ομάδας να εργάζονται σε ό,τι μπορούν καλύτερα, π.χ. χρήση υπολογιστή, ζωγραφική, συγγραφή.

3^η φάση. Οι εργασίες ολοκληρωμένες παρουσιάζονται με τη συμμετοχή όλων στην τάξη. Αναλαμβάνουν εκπρόσωποι τω ομάδων να συγκροτήσουν το ενιαίο κείμενο, που θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του σχολείου ή θα γίνει παράλληλα και μια μικρή έκθεση στο Σαββατοκύριακο για τους αγωνιστές και την ελληνική επανάσταση του 1821.

Σημασία έχει η συμμετοχή όλων των μαθητών και η δυναμική της ομάδας που μπορεί να κινητοποιήσει και μαθητές «αδιάφορους» ή να αποτελέσει αφορμή να ανακαλύψουν κάποιοι κρυμμένες ικανότητες και κυρίως **να μάθουν πώς να μαθαίνουν**. Η συμμετοχική μάθηση είναι ουσιαστική μάθηση, αυτοπραγμάτωση και χαρά ίσως για πολλούς μαθητές μας.

Αξιολογείται η συλλογική εργασία, η απόδοση της εργασίας ως γλώσσας και ως περιεχόμενο.

2. Β' Γυμνασίου. Στον άξονα ξενιτιά. Αναλυτικά το ποίημα Γλυκό του κουταλιού, Κ. Χααραλαμπίδης, δημοτικά και το κείμενο του Μπρεχτ, Για τον όρο «μετανάστες».

Οργανώστε το δικό σας σενάριο με βάση τα δύο κείμενα και με προέκτασή τους.

Σενάριο.....

Στόχοι.....

Χρονοδιάγραμμα.....

Οργάνωση project σε φάσεις.....

Α' φάση.....

Συζήτηση.....

Οργάνωση αξόνων ή θεμάτων και χωρισμός ομάδων.....

Χρόνος.....

Β' φάση.....

Βελτιώσεις.....

Βοήθεια.....

Μέσα αξιοποίησης.....

Γ' φάση.....

Παρουσίαση εργασίας κάθε ομάδας.....

Αξιοποίηση Η/Υ και εικόνας, γραφή σε power point ή ως άρθρο ή ως θεατρικό δρώμενο κ.ά.....

Μορφές Αξιολόγησης

Αξιολόγηση εργασίας κατά ομάδες και συμβολή του καθενός.....

Αξιολόγηση των εργασιών ως μεθόδου.....

Αυτό-αξιολόγηση του φιλολόγου, σκέψεις, αναστοχασμός για μελλοντική εργασία βελτιωμένη.....

Τελική αξιολόγηση. Παρατηρήσεις αν βελτιώθηκε η γραφή των μαθητών, αν έγιναν πιο υπεύθυνοι και συνεργάσιμοι σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο.....